

Антонова О.Є. А.С. Макаренко про педагогічний талант і педагогічну майстерність // Творча спадщина А.С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти XXI століття : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 березня 2018 року, м. Суми). – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2018. – С. 71-74

О.Є. Антонова,
доктор педагогічних наук, професор
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

А.С. МАКАРЕНКО ПРО ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАЛАНТ І ПЕДАГОГІЧНУ МАЙСТЕРНІСТЬ

Здавна триває дискусія щодо того, чи повинен учитель мати природжені здібності до педагогічної діяльності, чи вчительській справі може навчитися кожен. Одні дослідники твердять, що вчителем-майстром можна стати, працюючи на робочому місці поруч з гарними вчителями, набуваючи вміння і досвіду. Інші зазначають на необхідності володіти педагогічним талантом: є він – успіх у роботі забезпечено. “Вчителем потрібно народитися” – вважають вони. Треті погоджуються з А.С. Макаренком, стверджуючи, що у педагогічній діяльності головне не талант, а майстерність, заснована на вмінні, на кваліфікації [1, с. 52].

А.С. Макаренко багато розмірковував над проблемою педагогічного таланту. Оцінюючи свою особистість, Антон Семенович стверджував, що сам він “скоріше за все звичайний, середній педагог” [2, с. 376], який своєю наполегливою працею спромігся досягти високого рівня педагогічної майстерності. Більш того, на думку А. Макаренка, у розпорядженні школи завжди буде тільки “середній вихователь, який володіє середніми здібностями, проте цікавиться наукою і літературою”... [2, с. 335].

Що ж до питання про педагогічний талант, то А.С. Макаренко дотримувався думки про те, що не можна покладатися тільки на випадковий розподіл талантів, яких до того ж ще й не так багато. Крім того, чому повинна страждати дитина,

яка потрапила до “неталановитого” вчителя? [2, с. 394-395] І, зрештою, коли стоїть питання про виховання десятків мільйонів дітей, навряд чи можна “у цьому складному завданні покладатися тільки на добре серце, ентузіазм” [2, с. 335], педагогічний талант... Антон Семенович був глибоко переконаний, що у такій ситуації має сенс вести мову тільки про майстерність, тобто про дійсне знання виховного процесу, про виховні уміння. Він на своєму особистому досвіді переконався, що “все вирішує майстерність, яка заснована на вмінні, на кваліфікації” [2, с. 395].

Отже, складається думка, що А.С. Макаренко категорично заперечує саме існування такого поняття як “педагогічний талант”. Проте, якщо уважніше перечитати записи його численних виступів перед педагогами, можна помітити, що іноді він все ж таки використовує слово “талант”, особливо коли йдеться про одного з найвідоміших його вихованців – педагога, розвідника, просто прекрасну людину – Семена Калабаліна. “Чудова людина. Якщо про себе я кажу, що я майстер, а не талант, то Карабанов перш за все справжній талант. *Не майстер, а саме талант*, якому підкорюються найважчі...” [3, с. 3-4]. “Справжній талант...” Це чи не єдиний випадок, коли А.С. Макаренко, надзвичайно вимогливий до себе (самовизначення “просто майстер” позбавлено будь-якого позування) і до інших, коли справа стосується педагогічної діяльності, застосовує таку високу оцінку.

Загалом А.С. Макаренко вважав, що майстерність вихователя не є якимось особливим мистецтвом, яке вимагало б таланту. На його думку, це спеціальність, якої необхідно навчати, як треба навчати лікаря чи музиканта його мистецтву. Видатний педагог стверджував, що кожна людина може бути лікарем, музикантом, педагогом, щоправда, одна – кращим, друга – гіршим. Антон Семенович був переконаний, що якість фахівця залежить від якості його навчання [2, с. 377].

Проте, за часів А.С. Макаренка, тобто на початку ХХ століття, у педагогічних навчальних закладах не було “навіть духу педагогічної майстерності, там навіть не знали, що воно таке – педагогічна майстерність”. З таким положенням справ видатний педагог миритися не хотів. Він наполегливо

переконавав педагогічну громадськість у необхідності кардинальних змін у побудові процесу навчання майбутніх учителів. У чому ж має полягати таке навчання? “Перш за все в організації характеру педагога, вихованні його поведінки, а потім в організації його спеціальних знань і навичок, без яких жоден вихователь не зможе бути гарним вихователем, не зможе працювати, тому що у нього не поставлено голос, він не вміє розмовляти з дитиною і не знає, в яких випадках як треба говорити. Без цих умінь не може бути гарного вихователя. Не може бути гарним вихователем, який не володіє мімікою, який не може надати своєму обличчю необхідного виразу або стримати свій настрій. Вихователь повинен вміти організовувати, ходити, шуткувати, бути веселим, сердитим. Вихователь повинен себе так поводити, щоб кожний рух його виховував, і завжди повинен знати, чого він бажає у даний момент і чого не бажає».

Серед інших вимог до професіоналізму вчителя, А.С. Макаренко виділяє положення про те, що вчитель повинен мати добру загальноосвітню, професійну та педагогічну підготовку. Тому він вимагав, щоб студенти педагогічних навчальних закладів свідомо ставились до вивчення педагогічних наук і фахових методик, сумлінно відпрацьовували педагогічну практику в школі, вчилися педагогічній майстерності у досвідчених педагогів. Особливу увагу Антон Семенович звертав на необхідність формування наукового мислення у майбутніх фахівців та навчання їх розв'язанню практичних задач. Формування ж наукового мислення включає в себе оволодіння студентами системою гнучких понять та чітких термінів, як одну з необхідних умов. Викладання курсу педагогіки має бути побудоване таким чином, щоб студенти правильно орієнтувалися у категорійному апараті науки, впевнено ним користувалися. Це, на думку А.С. Макаренка, є необхідним для більш глибокого розуміння теорії педагогіки, для уміння правильно аналізувати педагогічний досвід, узагальнювати надбання творчої практики. Антон Семенович зазначав що “теорія повинна розробляти педагогічну техніку”, звертаючи уваги на “велику бідність викладання педагогічної методики, техніки, і тому ті, хто закінчили педагогічні вузи, нічого не знають про те, як треба говорити з учнем...не вміють сидіти, стояти, не знають,

як треба пройти сходами”.

Як бачимо, А.С.Макаренко вимальовує певну програму формування педагогічної майстерності, яка заснована на психічному стані педагога, є яскравим виразом його внутрішніх почуттів, намірів, переживань. Тільки за такої умови майстерність педагога буде мати дієвий вплив на особистість вихованця. А.С.Макаренко був переконаний у тому, що “у майбутньому в педагогічних навчальних закладах обов'язково буде викладатись і постановка голосу, і пози, володіння своїм організмом”, і без такої роботи він не уявляв собі роботу вихователя. Певна річ, постановка голосу має значення не тільки для того, щоб красиво співати або розмовляти, а щоб вміти найбільш точно, переконливо, владно висловлювати свої думки і почуття. Всі ці питання, на думку Антона Семеновича, є питаннями виховної техніки”.

У сучасних наукових джерелах прийнято вважати, що педагогічний талант – найвищий ступінь здібностей особистості, які забезпечують можливість найбільш успішного, творчого виконання педагогічної діяльності. Як бачимо, ключове поняття тут – “здібності”. Водночас поняття “педагогічна кваліфікація” означає підготовленість особистості до педагогічної діяльності, тобто наявність у неї спеціальних знань, умінь та навичок, що необхідні для здійснення цієї діяльності. Тут ключовим словом є “підготовленість”. Порівнюючи ці поняття можна дійти висновку, що здібності особистості як індивідуальні її особливості, що є умовою успішного здійснення вчительської роботи, неможна звести тільки до знань, умінь та навичок, тобто таланту неможна навчити. Дійсно, прекрасним педагогом може стати той, чий педагогічний талант буде доповнено спеціальною педагогічною освітою і розвинено у практичній педагогічній діяльності. Справжнім педагогом може і не стати той, хто сподівається тільки на свій педагогічний талант або ж тільки на отриману ним педагогічну освіту.

А.С.Макаренко не залишив монографії з педагогіки, але в його педагогічних творах, методичних працях, статтях, доповідях, лекціях міститься певна система педагогічних поглядів, висвітлені найважливіші проблеми підготовки майбутнього вчителя, розвитку його педагогічної майстерності.

Література:

1. Мижериков В.А., Ермоленко М.Н. Введение в педагогическую деятельность: учеб. пособие. – М.: Пед. общество России, 2002. – 268 с.
2. Макаренко А.С. О воспитании. – М.: Политиздат, 1990. – 415 с.
3. О сыне и отце // Известия. – № 363. – 29 декабря 1986 года. – С. 3-4.